

نگرشی بر قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲

مؤلفان

محمود مختار جوزایی - دکتر اسدی

عنوان قرارداد:	ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور:	نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ / مولفان محمود مختار جوزانی، اکرم اسدی.
مشخصات نشر:	تهران: خرسندی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	۳۹۸ ص.
شابک:	978-600-114-718-0
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
موضوع:	حقوق جزا -- ایران
موضوع:	Criminal law -- Iran
موضوع:	مجازات -- ایران
موضوع:	Punishment -- Iran
شناسه افزود:	مختار جوزانی، محمود، ۱۳۴۹ -
شناسه افزود:	اسدی، اکرم، ۱۳۵۴ -
رده‌بندی کتبی:	KMH ۳۷۹۴ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویدی:	۳۴۵/۵۸
شماره کتابشناسی ملی:	۴۵۹۳۷۰۶

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی‌نژاد - ترسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۹۰۰۰۱۱

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۱، تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰ - ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، ترسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandipub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandipub.com

نگرشی بر قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

محمود مختار جوزانی - اکرم اسدی

چاپ اول: ۱۳۹۶ تیراژ: ۵۰۰ جلد قیمت: ۳۲۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-718-0

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۱۸-۰

پیشگفتار

حمد و ثناء بی‌خصوص خداوندی است که از نیستی مطلق، هستی پدید آورد و جهان را بر قواعد و اصول حکیمانه استوار ساخت.

مهمترین قانون کیفری در کشور ما «قانون مجازات اسلامی» است که پس از مدت‌ها مورد بازنگری قرار گرفته و دستخوش تحول و سبباً زیادی گردیده است. با توجه به بدیع بودن، این قانون مطالعه بیشتر در این زمینه به موضوع در تأسیسات جدید از جمله: تعویق صدور حکم، نظام نیمه آزادی، جایگزین‌های حبس و... احادیسی شد.

لذا مجموعه حاضر با عنوان «نگرشی بر قانون مجازات اسلامی» سعی بر تحلیل و بررسی ماده به ماده قانون جدید نموده است که ضمن بهره بردن از آثار افتیده بزرگ این شاخه از حقوق سعی بر انطباق آن‌ها با قانون جدید شده است.

از سوی دیگر تلاش شده است ابتدا نص مواد قانون آورده شده و سپس به تفسیر و تحلیل این مواد پرداخته شود. این ویژگی باعث می‌شود که علاوه بر اینکه تفسیر مواد مورد مطالعه قرار می‌گیرد همزمان نص مواد نیز مورد مطالعه قرار بگیرد. که این موضوع به درک بیشتر مطالب کمک شایانی خواهد نمود. از دیگر ویژگی‌های بارز این مجموعه این است که به تأسیسات جدید قانون توجه خاص و ویژه‌ای شده و بیشتر به تفسیر و تحلیل آن‌ها پرداخته شده است.

بدیهی است این مجموعه عاری از عیب و ایراد نیست، لذا از خوانندگان محترم که این مجموعه را مطالعه می‌نمایند، تقاضا دارم با پیشنهادات سازنده خود موجب تقویت کتاب حاضر گردند.

اکرم اسدی - محمود مختار جوزانی

a.asadi990@yahoo.com

مقدمه.....	۱۵
تاریخچه قانون مجازات.....	۱۷
کتاب اول - کلیات.....	۲۱
بخش اول: مراد عمومی.....	۲۳
فصل اول: تعاریف.....	۲۳
فصل دوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان.....	۲۴
۱. اصل صلاحیت سرزمینی.....	۲۴
۲. اصل صلاحیت واقعی.....	۲۶
۳. اصل صلاحیت شخصی.....	۲۷
۴. اصل صلاحیت جهانی.....	۳۰
فصل سوم: قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان.....	۳۱
فصل چهارم: قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها.....	۳۳
بخش دوم: مجازات‌ها.....	۳۷
فصل اول: مجازات‌های اصلی.....	۳۸
۱. حدود.....	۳۹
۲. قصاص.....	۴۰
۳. دیات.....	۴۰
۴. تعزیرات.....	۴۰
بنداول: درجه بندی مجازات‌ها.....	۴۱
بند دوم: مجازات اشخاص حقوقی.....	۴۵
فصل دوم: مجازات‌های تکمیلی و تبعی.....	۴۸
بنداول: مجازات‌های تکمیلی.....	۴۸
بند دوم: مجازات‌های تبعی.....	۵۱
فصل سوم: نحوه تعیین و اعمال مجازات‌ها.....	۵۳
تخفیف مجازات‌ها و معافیت از آن.....	۵۶
فصل پنجم: تعویق صدور حکم.....	۶۰

۶۱	بند اول: شرایط تعویق صدور حکم
۶۱	۱. تعزیری بودن مجازات
۶۲	۲. مجازات‌های درجه شش تا هشت
۶۲	۳. وجود جهات تخفیف
۶۳	۴. پیش‌بینی اصلاح مرتکب
۶۴	۵. فقدان سابقه کیفری
۶۴	بند دوم: انواع تعویق صدور حکم
۶۵	الف. تعویق ساده
۶۶	ب. تعویق مراقبتی
۶۷	۱. تدابیر مراقبتی اجباری
۶۸	۲. تدابیر مراقبتی اختیاری
۶۹	بند سوم: قرار تعویق و ضمانت خرای آن
۶۹	۱. افزایش مدت تعویق
۷۰	۲. لغو قرار تعویق
۷۰	۳. پاداش التزام به تعهدات در دوره تعویق
۷۱	۴. ممنوعیت از تعویق صدور حکم
۷۲	فصل ششم: تعلیق اجرای مجازات
۷۵	بند اول: ضمانت اجرای عدم اجرای دستور دادگاه
۷۷	فصل هفتم: نظام نیمه آزادی
۷۷	بند اول: شرایط لازم جهت اجرای نظام نیمه آزادی
۷۹	فصل هشتم: آزادی مشروط
۸۲	بند اول: ضمانت اجرای عدم تبعیت از دستور دادگاه در مدت آزادی مشروط
۸۴	فصل نهم: مجازات‌های جایگزین حبس
۸۵	بند اول: ویژگی‌های جایگزین‌های حبس
۸۵	۱. مشارکتی و اجتماعی بودن
۸۶	۲. توافقی بودن
۸۶	۳. قابل بازگشت بودن
۸۷	۴. قابل تعلیق، تبدیل، تخفیف
۸۷	۵. عدم طرد مجرم از اجتماع
۸۸	بند دوم: محدوده اعمال جایگزین‌های حبس

۸۸	۱. موارد اجباری اعمال جایگزین های حبس
۸۹	۲. موارد اختیاری اعمال جایگزین حبس
۸۹	۳. موارد غیر قابل اعمال جایگزین های حبس
۹۱	۴. ضمانت اجرای عدم انجام مجازات های جایگزین حبس
۹۲	بند سوم: انواع مجازات های جایگزین حبس
۹۲	۱. حبس خانگی (حبس الکترونیکی)
۹۳	۲. دوره مراقبت
۹۳	۳. خدمات عمومی رایگان (خدمات عام المنفعه)
۹۴	۴. جزای نقدی روزانه
۹۵	۵. محرومیت از حقوق اجتماعی
۹۶	۶. جزای نقدی
۹۷	فصل دهم: مجازات و اقدامات تأمینی و تربیتی اطفال
۱۰۰	بند اول: نظام پلکانی برای اطفال
۱۰۱	بند دوم: شرایط عدم محکومیت به - وقفه - و نوجوانان بالغ کمتر از هجده سال
۱۰۲	۱. عدم درک ماهیت جرم یا حرمت آن
۱۰۲	۲. وجود شبهه در رشد و کمال عقلی مرتکب
۱۰۳	۳. بررسی اعدام اطفال بالغ زیر ۱۸ سال در قانون مجازات جرایم
۱۰۴	بند سوم: بازنگری، تخفیف و یا تبدیل احکام صادره در خصوص اطفال و نوجوانان
۱۰۵	فصل یازدهم: عوامل سقوط مجازات ها
۱۰۵	بند اول: عفو
۱۰۷	بند دوم: نسخ قانون
۱۰۸	بند سوم: گذشت شاکی
۱۱۲	بند چهارم: مرور زمان
۱۱۴	۱. مرور زمان تعقیب
۱۱۴	۲. مرور زمان صدور حکم
۱۱۵	۳. مرور زمان شکایت
۱۱۶	۴. مرور زمان اجرای مجازات
۱۲۱	بند چهارم: توبه مجرم
۱۲۱	۱. توبه در جرایم حدی
۱۲۳	۲. توبه در جرایم تعزیری

۱۲۳	۳. توبه در فرض تکرار جرم
۱۲۵	چند نکته در خصوص توبه
۱۲۶	بند پنجم: قاعده درأ
۱۲۷	۱. شبهه در وقوع جرم
۱۲۷	۲. شبهه در شرایط جرم
۱۲۷	۳. شبهه در شرایط مسئولیت کیفری
۱۲۸	۴. اعمال قاعده درأ در حدود
۱۳۱	بخش ششم: جرایم
۱۳۱	فصل اوّل: سرور به جرم
۱۳۵	فصل دوم: شرکت در جرم
۱۳۷	فصل سوم: معاونت در جرم
۱۴۲	فصل چهارم: سردهش گرو مجرانه سازمان یافته
۱۴۲	فصل پنجم: تعدد جرم
۱۴۳	بند اول: در جرایم موجب تعزیر
۱۴۵	بند دوم: تعدد جرم در حدود، قصاص و دیات
۱۴۸	الف - دو تا سه جرم تعزیری تا درجه ششم
۱۴۹	ب - جرم تعزیری بیشتر از سه جرم
۱۵۲	فصل ششم: تکرار جرم
۱۵۷	بخش چهارم: شرایط و موانع مسئولیت کیفری
۱۵۷	فصل اول: شرایط مسئولیت کیفری
۱۵۸	بند اول: اصل شخصی بودن مسئولیت کیفری
۱۵۹	فصل دوم: موانع مسئولیت کیفری
۱۶۰	۱. صغر سن (عدم بلوغ)
۱۶۱	۲. جنون
۱۶۳	۳. اکراه (اجبار)
۱۶۴	۴. اضطراب
۱۶۶	۵. خواب و بیهوشی
۱۶۷	۶. مستی
۱۶۸	۷. جهل به حکم
۱۶۸	۸. دفاع مشروع

۱۷۱	بخش پنجم: ادله اثبات در امور کیفری
۱۷۱	فصل اول: مواد عمومی
۱۷۲	۱. اقرار
۱۷۴	۲. شهادت
۱۷۸	فصل چهارم: سوگند
۱۸۰	فصل پنجم: علم قاضی

۱۸۵	کتاب دوم - حد
۱۸۷	بخش اول: مواد عمومی
۱۹۱	بخش دوم: برایم موجب حد
۱۹۱	فصل اول: زنا
۱۹۲	بند اول: حد زنا یا مجازات زنا
۱۹۲	۱. اعدام
۱۹۶	فصل دوم: لواط، تخیذ و مساحقه
۱۹۹	فصل سوم: قوادی
۲۰۰	فصل چهارم: قذف
۲۰۴	فصل پنجم: سب‌النبی
۲۰۶	فصل ششم: مصرف مسکر
۲۰۷	فصل هفتم: سرقت
۲۱۳	فصل هشتم: محاربه
۲۱۵	فصل نهم: بغی و افساد فی الارض
۲۱۵	بند اول: افساد فی الارض
۲۱۷	نکاتی چند در خصوص افساد فی الارض در قانون جدید
۲۱۷	بند دوم: بغی

۲۲۱	کتاب سوم - قصاص
۲۲۳	بخش اول: مواد عمومی
۲۲۸	بند اول: عمدی دانستن قتل در صورت اشتباه در هویت
۲۲۹	بند دوم: شناسایی ترک فعل به عنوان عنصر مادی قتل
۲۳۰	فصل دوم: تداخل جنایات

۲۳۲	احصای موارد تشخیص مهدورالدم در قانون جدید
۲۳۳	فصل سوم: شرایط عمومی قصاص
۲۳۳	بند اول: فقدان رابطه پدری
۲۳۴	بند دوم: تساوی در عقل
۲۳۵	بند سوم: تساوی در دین
۲۳۸	بند چهارم: عدم قصاص به سبب سقط جنین
۲۳۹	فصل چهارم: راههای اثبات جنایت
۲۴۹	فصل پنجم: صاحب حق قصاص
۲۵۶	فصل ششم: شرکت در جنایت
۲۶۱	فصل هفتم: کراه در جنایت
۲۶۶	۱. فعلیت دادن یا قریب الوقوع بودن آن
۲۶۷	۲. غیرقابل دفع بودن تدریس
۲۶۷	۳. غیرقانونی و غیرعادلانه بودن تدریس
۲۶۸	۴. فقدان تحریک قبل از تدریس
۲۶۸	۵. متناسب بودن دفاع با تجاوز یا حمله
۲۶۸	۶. ضرورت دفاع
۲۶۹	۷. دفاع مستند به قرائن معقول و خوف عقلایی باشد
۲۶۹	۸. عدم امکان توسل به قوای دولتی
۲۷۱	بخش دوم: قصاص نفس
۲۷۵	بخش سوم: قصاص عضو
۲۷۵	فصل اول: موجب قصاص عضو
۲۷۷	فصل دوم: شرایط قصاص عضو
۲۸۵	بخش چهارم: اجرای قصاص
۲۸۵	فصل اول: مواد عمومی
۲۹۳	فصل دوم: اجرای قصاص نفس
۲۹۶	فصل سوم: اجرای قصاص عضو
۳۰۱	کتاب چهارم- دیات
۳۰۳	بخش اول: مراد عمومی
۳۰۳	فصل اول: تعریف دیه و موارد آن

۳۰۴	بند اول: ماهیت دیه
۳۰۴	۱. مجازات بودن دیه
۳۰۵	۲. دیه راه جبران خسارت
۳۰۶	۳. دیه تلفیقی از مجازات و خسارت
۳۰۶	۴. نتایج مجازات یا خسارت بودن دیه
۳۰۸	بند دوم: دیه غیر مقدر (ارش)
۳۰۹	فصل دوم: ضمان دیه
۳۰۹	فصل سوم: راهها، اثبات دیه
۳۱۲	فصل چهارم: اصول پرداخت دیه
۳۲۲	فصل پنجم: مهلت پرداخت دیه
۳۲۴	فصل ششم: موجبات ضمان در دیت
۳۴۳	فصل هفتم: تداخل و تعدد دیت
۳۴۹	بخش دوم: مقادیر دیه
۳۴۹	فصل اول: دیه نفس
۳۵۴	فصل دوم: قواعد عمومی دیه اعضاء
۳۶۴	فصل سوم: دیه مقدر اعضاء
۳۶۴	مبحث اول: دیه مو
۳۶۶	مبحث دوم: دیه چشم
۳۶۷	مبحث سوم: دیه بینی
۳۶۹	مبحث چهارم: دیه لاله گوش
۳۶۹	مبحث پنجم: دیه لب
۳۷۰	مبحث ششم: دیه زبان
۳۷۱	مبحث هفتم: دیه دندان
۳۷۳	مبحث هشتم: دیه گردن
۳۷۳	مبحث نهم: دیه فک
۳۷۳	مبحث دهم: دیه دست و پا
۳۷۵	مبحث یازدهم: دیه ستون فقرات، نخاع و نشیمنگاه
۳۷۶	مبحث دوازدهم: دیه دنده و ترقوه
۳۷۷	مبحث سیزدهم: دیه ازاله بکارت و افضاء
۳۷۸	مبحث چهاردهم: دیه اندام تناسلی و بیضه

۳۷۹		مبحث پانزدهم: دیه پستان
۳۷۹		فصل چهارم: قواعد عمومی دیه منافع
۳۸۰		فصل پنجم: دیه مقرر منافع
۳۸۰		مبحث اول: دیه عقل
۳۸۱		مبحث دوم: دیه شنوایی
۳۸۲		مبحث سوم: دیه بینایی
۳۸۳		مبحث چهارم: دیه بویایی
۳۸۳		مبحث پنجم: دیه چشایی
۳۸۳		مبحث ششم: دیه صوت و گویایی
۳۸۴		مبحث هفتم: دیه ساد منافع
۳۸۴		فصل ششم: دیه جراحت
۳۸۸		فصل هفتم: دیه جنین
۳۹۰		فصل هشتم: دیه جنایت بر میت
۳۹۳		منابع و مآخذ

مقدمه

قانون مجازات اسلامی مهمترین منبع حقوق جزا می باشد که از سال ۱۳۶۱ تحت عناوین مختلف و در بخش ها، گوناگون دستخوش تحولات نسبتاً زیادی گردیده است. از جمله این تحولات می توان به تصویب «قانون مجازات اسلامی»، «قانون حدود و قصاص»، «قانون دیات» و «قانون تعزیرات» اشاره نمود. «قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰» که بعداً قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ نیز به آن اضافه شد، متنی گشت. قانون مذکور سال ها به شکل آزمایشی بود و هر بار مجلس نسبت به تجدید دوران آن اقدام می کرد. در این راستا تدوین قانون دائمی مجازات اسلامی طبق بند دو اصل ۱۵۸ قانون اساسی دستور کار قوه قضائیه قرار گرفت. بررسی رویه قضایی شامل آرای وحدت رویه هیئت عمومی دیوان عالی کشور، بخشنامه ها و دستورالعمل های صادره از مراجع عالی قضایی، نظریه های مشورتی اداره حقوقی قوه قضائیه و رویه قضات از یک سو و اتخاذ سیاست های کلان نظام در امور قضایی مصرع سال ۱۳۸۱ مقام معظم رهبری، مبانی و مقاصد نظام جزای اسلامی، مباحث و رویکردهای نوظهور سیاست های کیفری و دیدگاه های فقها، استادان حقوق و پژوهشگران از سوی دیگر زیربنای تدوین مواد قانون مجازات اسلامی جدید قرار گرفت. لذا قانون مجازات اسلامی بر مبنای سیاست جنایی اسلام تدوین گردید که از جمله این سیاست ها می توان به اصلاح مجرم، فردی کردن مجازات ها، قاطعیت، شدت و سرعت در برخورد با جرایم سالب امنیت ملی و آسایش عمومی، حبس زدایی و استفاده از کیفرهای عادلانه و هدف مند و محدود کردن حوزه کیفری با جرم زدایی و استفاده از نهادهای نوظهوری مانند، تعویق صدور حکم، جایگزین های حبس، حبس الکترونیکی و مجازات اشخاص حقوقی اشاره کرد.

قانون مجازات اسلامی در پنج باب، کلیات، حدود، قصاص، دیات و مجازات‌های تعزیری تنظیم گردیده که در باب کلیات، اصول کلی قابل اعمال در ابواب دیگر شامل تعاریف و قلمرو اعمال مجازات، مبنای مسئولیت کیفری و شخصی بودن مجازات، تقسیم‌بندی جرایم و مجازات‌ها بر اساس مبنای اسلامی، حدود مسئولیت کیفری و موانع آن، جهات تخفیف مجازات و شرایط آزادی مشروط، تعویق، تعلیق و زوال محکومیت کیفری مورد توجه قرار گرفته است. توسعه محدوده اقدامات تأمینی و تربیتی و مجازات‌های جایگزین حبس، تعیین جرایم مشابه و همچنین میزان تشدید مجازات در مبحث تعدد و تکرار جرم، مسئولیت‌پذیری کیفری اشخاص حقوقی، تکمیل شرایط تعلیق، درج موارد سقوط مجازات‌ها در فصلی مجزا و فردی کردن قضایی مجازات‌ها و توسعه اختیارات دادگاه در جرایم تعزیری و بازدارنده، برخی از نوآوری‌های قانون در باب کلیات است. علاوه بر مواد ۱۶۰ الی ۲۱۳ قانون مجازات به ادله اثبات در امور کیفری اختصاص یافته است که در تأقوانین شکلی است و باید در قانون آئین دادرسی کیفری مطرح می‌شدند ولی در بخش کلیات قانون مجازات اسلامی آورده شده است. تدوین اصول کلی در خصوص مسئولیت مرتکب در باب حدود و اعدام، تخفیف و تبدیل مجازات‌های حدی و موارد سقوط آن در این قانون مورد توجه خاص قرار گرفته. همین رویه در باب قصاص با درج تعریف جرایم عمدی، شرایط و قواعد عمومی قصاص، شرکت و شروع جنایت در مباحثی مجزا اتخاذ شده است. مجازات‌های تعزیری نیز بدون تغییر در باب پنجم آورده شده است.